

LENJIN: O REVOLUCIONARNOJ PARTIJI RADNIČKE KLASÉ

Iako su bitno izmenjene ekonomske, političke i socijalne prilike, Lenjinov koncept revolucionarne partije radničke klase i danas je aktivan element u razvoju i delovanju savremenih revolucionarnih partija. Stoga kad nam ovaj jubilej služi da se neposrednije bavimo Lenjinovom teorijom partije, revolucije, diktature proletarijata itd. mi to ne činimo samo zbog pijeteta prema Lenjinu kao jednom od najvećih mislilaca i osnivača komunističkog pokreta, već, pre svega, zato što ta teorija ima kapitalan značaj i u borbi koju SKJ vodi za dalji socijalistički preobražaj naše samoupravne zajednice.

I

Lenjinova teorijska misao, politička i revolucionarna delatnost započela je u periodu koji nije značio samo „prostu smenu“ dva stoleća, već je predstavljao i period u kome čovečanstvo ulazi u novu epohu razvoja, koju, pored naglog napretka nauke i tehnike i razvoja proizvodnih snaga, karakterišu mnoge nove pojave i protivrečnosti u društvenom životu i sve veće stvaranje raznovrsnih mogućnosti za prelazak pojedinih nacija na socijalističke društvene odnose, u nove, bogatije i humanije političke oblike nego što ih je razvio kapitalistički društveni poredak.

Posmatrano sa tog i sa stanovišta stanja idejne i političke svesti radničke klase, može se reći da je Lenjin delovao u specifičnim i složenim idejnim političkim i socijalnim prilikama i da ih je genijalno razumeo i analizirao u teorijskim radovima i revolucionarnoj delatnosti. Otuda je i pri razmatranju njegove teorije partije neophodno imati u vidu uslove u kojima je ta teorija nastala, jer jedna od njegovih najbitnijih osobina jeste izrazita orijentacija na realnost, dinamičnost i prevazilaženje zastarelih i beživotnih dogmi.

Kakva je bila realnost u kojoj je oformljen Lenjinov koncept revolucionarne partije?

Pre svega, u samom biću kapitalizma nastajale su nove pojave i protivrečnosti koje nisu bile poznate u „liberalnoj fazi“ razvoja

kapitalizma i koje su, naročito u prvim decenijama XX veka, do-vele do sve većeg zaoštavanja, proširivanja i produbljivanja socijalnih sukoba na gotovo svim područjima društvenog života i do porasta revolucionarne situacije u svim zemljama.¹

Iz tih procesa i protivurečnosti Lenjin je izvukao zaključak da nastupa period u kome će radnička klasa morati da osvaja političku vlast, prvenstveno oružanom borbom, i da je potrebno izgraditi partiju radničke klase, koja će se staviti na čelo borbe za uspešno izvršenje tog istorijskog zadatka.

S druge strane, u socijaldemokratskom pokretu toga vremena dominirala je teza o mirnom urastanju kapitalizma u socijalizam putem ekonomskog automatizma i brojčane prevlasti predstavnika radničke klase u parlamentarnim institucijama buržoaske demokratije.² Analogno tome dominirala je i teza o partiji radničke klase kao partiji parlamentarnih borbi i socijalnih reformi — što je dovelo do birokratizacije socijaldemokratskih partija, njihovog prirepašenja politici buržoazije i odvajanja od života i interesa oslobođenja radničke klase.

Suprotno takvim shvatanjima, Lenjin je od samog početka zauzeo stanovište da *treba izgraditi idejno jedinstvenu, politički zrelu i organizaciono čvrstu revolucionarnu partiju, koja će biti inicijator, organizator i predvodnik radničke klase u njenoj revolucionarnoj borbi za osvajanje političke vlasti i za izgradnju socijalističkih društvenih odnosa.*

I sama stvarnost tadašnje Rusije bila je veoma složena, protivrečna i u mnogo čemu specifična u odnosu na druge zemlje Evrope.³

Revolucionarna previranja i oštri politički sukobi i procesi u zemljama Evrope bili su takođe jedna od bitnih karakteristika vremena i uslova u kojima se stvarao Lenjinov koncept revolucionarne partije.

¹ Pored ostalog, te nove pojave i protivurečnosti ispoljavale su se u monopolizmu i centralizmu u oblasti materijalne proizvodnje i razmene; u sve većoj proletarizaciji i osiromašenju širokih slojeva stanovništva; u imperijalizmu koji postaje osnovna filozofija političkog ponašanja velikih sila u međunarodnoj zajednici itd.

² Suštinu tih (revizionističkih) shvatanja Lenjin je ovako opisao u svom radu „Šta da se radi“: „Poricala se mogućnost da se socijalizam naučno obrazloži i da se dokaže, s gledišta materijalističkog shvatanja istorije, njegova nužnost i neizbežnost; poricala se činjenica sve veće bede, proletarizacije i zaoštavanja kapitalističkih protivurečnosti; proglašavao se neodrživim sam pojam 'krajnjeg cilja' i bezuslovno se odbacivala ideja diktature proletarijata; poricala se principiska suprotnost liberalizma i socijalizma; poricala se teorija klasne borbe kao, tobože, neprimenljiva na strogo demokratsko društvo, kojim se upravlja po volji većine itd.“ V. I. Lenjin: *Izabrana dela*, „Kultura“ — Beograd 1960. god., knj. III, str. 228.

³ Naročito se to ispoljava u preplitanju vojno-feudalnih i kapitalističkih metoda upravljanja i odnosa u političkoj i ekonomskoj oblasti; u izrazitoj eksploataciji radničke klase, seljaštva i ostalih radnih slojeva stanovništva; u ograničenim političkim pravima građana.

Sledeći Marksovu misao, Lenjin je pri koncipiranju revolucionarne partije počao od činjenice da partija i klasa nisu identični društveni realiteti. Iako izrasta iz klase kao najnapredniji i najorganizovaniji deo i deluje u njoj, partija se ne poklapa sa klasom. Partija ima idejnu fizionomiju, oformljena politička shvatanja i organizacionu individualnost i od klase se razlikuje stepenom svesnosti i organizovanosti.

Ali, partiju i radničku klasu prožimaju duboka povezanost i dijalektička međuzavisnost. Bez široke podrške, podmlađivanja i obnavljanja svojih redova iz radničke klase, partija ne može uspešno da ostvaruje svoju društvenu i revolucionarnu funkciju. Jer, ukoliko se odvoji od klase, gubi vezu sa životom, pretvara se u birokratsku sektu i sve manje ima smisla i sposobnosti da utiče na progresivnu promenu društvenih odnosa.

Komunisti su stoga za Lenjina, kao i za Marksa, onaj najnapredniji, najbrojniji i najobazriviji deo radničke klase, „koji teorijski prednjači ostaloj masi proletarijata razumevanjem uslova, proleterskog pokreta” i koji izvan interesa oslobođenja i društvene emancipacije radničke klase nema posebnih interesa.⁴

Međutim, kao što partija ne može da ostvari ulogu izvan najšireg delovanja radničke klase, tako ni radnička klasa bez svoje revolucionarne partije ne može da ostvari svoju oslobodilačku misiju. Ukoliko se, naime, ne organizuje, ukoliko nema sopstvenu političku partiju, svoj vodeći odred, proletarijat je tada samo „klasa po sebi” i nije u stanju da izbori sopstvenu emancipaciju, jer partija „predstavlja radničku klasu ne samo u njenom odnosu prema datoj grupi kapitalista nego i u njenom odnosu prema svim klasama modernog društva, prema državi (kako kapitalističkoj, tako i sopstvenoj SN) kao organizovanoj političkoj sili”.⁵

U ostvarivanju ciljeva socijalne revolucije partija se ne nameće kao partner radničkoj klasi, niti, pak zamenjuje klasu u revolucionarnoj delatnosti. Partija samo sagledava, osmišljava istorijski put oslobođenja klase, ukazuje na sredstva, metode i oblike kretanja na tom putu, pokreće i vodi neposredne i raznovrsne akcije klase radi što bržeg ostvarenja njenog oslobođenja.

U tome se sastoji avangardna uloga partije radničke klase, koja se ne obezbeđuje „silom vlasti, nego silom autoriteta, silom energije, veće iskusnosti, veće raznovrsnosti, veće talentovanosti,... jer, malo je sebe nazvati ‚avangardom’, vodećim odredom — treba i raditi tako da svi ostali odredi vide i da moraju priznati da mi idemo ispred svih”.⁶

Da bi partija bila vodeći odred klase, da ne izgubi avangardnu ulogu, Lenjin pred nju postavlja rigorozne i vrlo određene zahteve. Podsetimo samo na neke.

⁴ Vidi *Manifest komunističke partije*, str. 27.

⁵ V. I. Lenjin, *Izabrana dela*, (knj. III, str. 271.

⁶ V. I. Lenjin: *Izabrana dela*, „Kultura” — Beograd, 1960, knj. III, str.

Komunisti se moraju organizovati u jedinstvenu organizaciju, u kojoj preuzimaju određene norme ponašanja. Oni ne deluju kao međusobno izolovani prosvetitelji ili usamljeni Prometeji, već kao organizovana snaga. Njihova idejna i politička ujedinjenost nije moguća „...bez materijalnog jedinstva organizacije”, jer je organizacija nužan spoj između teorije i prakse. Preko organizacije komunisti utvrđuju svoja saznanja, poglede i interese i pretvaraju ih u jedinstven program idejnog i političkog delovanja. Stoga je organizaciono pitanje „...prvorazredno političko pitanje”.

S druge strane, partija ne sme biti organizacija sektaša, razmetljivaca i ljudi nepodobnih za rad i uticaj u masama. Iako, u odnosu na klasu, brojno relativno mala, ona mora biti partija masa. „Nama su potrebne partije” — ističe Lenjin — „koje bi bile u stalnoj vezi sa masama i koje bi znale da rukovode masama”, jer „... bez partije koja uživa poverenje svega što je čestito u datoj klasi bez partije, koja ume da prati raspoloženje masa i da utiče na njih” borba za novo društvo, za nove, humanije ljudske odnose ne može se voditi uspešno i do kraja.⁷

Nadalje, partija se mora rukovoditi naprednom teorijom i naučnom spoznajom zakona društvenog kretanja. „Ulogu avangardnog borca može odigrati samo partija koja se rukovodi naprednom teorijom”.⁸ Rukovodeći se tom teorijom kao polaznom osnovom, kao „rukovodstvom za akciju”, ona je dužna da permanentno prati i analizira društvena kretanja, da uopštava i u svom delovanju primenjuje nova saznanja iz svih oblasti društvene delatnosti. Za nju su najopasniji voluntarizam, subjektivizam i diletantstvo. Zato, Lenjin upozorava: „Manje intelektualističkog i birokratskog uobraženja, a više proučavanja onoga što nam naše praktično iskustvo daje, kao i onoga što nam je nauka već dala”, jer „treba naučiti da se ceni nauka, odbaciti „komunističko” razmetanje diletanata i birokrata”.⁹

Lenjinovo insistiranje na nauci, na naučnoj spoznaji i objašnjenju društvenih pojava ima danas poseban značaj. Svedoci smo, naime, činjenice da se društvena zbivanja odvijaju velikom brzinom. Ono što je juče bilo novo već sutra doživljava promene, traži ponovne analize i dopunska objašnjenja. To se dešava u svim oblastima društvenog rada i života i stoga onaj pokret koji ne uspeva da prouči i da shvati suštinu i opšti trend razvoja neminovno zaostaje i gubi mogućnost uticaja na njih.

Istovremeno i konstantno partija je i organizacija praktične borbe. Ona nije intelektualistički diskusioni klub u kojem bi se, odvojeno od života, od borbe za promenu i bolju društvenu stvarnost, vodile diskusije o bezživotnim temama i apstraktnim filozofskim kategorijama. Naučna spoznaja, postavke i principi revolucionarne teorije proizilaze iz prakse, iz „živog života” i u njoj moraju biti oživotvoreni i verifikovani. Na najjužoj povezanosti teorije i prakse Lenjin je neprekidno insistirao upravo zato što teorija „... u najbo-

⁷ Ista dela, knj. XIII, str. 614 i 431.

⁸ Isto, knj. 000, str. 242.

⁹ V. I. Lenjin: Sabrana dela na ruskom, tom 32, str. 122 i 118.

ljem slučaju samo nabacuje osnovno, opšte, samo se približava složenosti života" i što „... bez rada, bez borbe, knjiško poznavanje komunizma... ne vredi apsolutno ništa, jer ono bi produžavalo stari raskid između teorije i prakse”.¹⁰

Uza sve to partija mora biti samokritična u oceni rezultata svojih akcija i energična u otklanjanju slabosti i grešaka. Posebno ne sme biti imobilna u praćenju kritike, zahteva i raspoloženja širokih masa, jer ako nema sluha za njihove probleme i ukoliko nije energična u borbi za unapređenje njihovog društvenog položaja — gubi njihovu podršku i moć vaspitnog uticaja na njih. Lenjin ističe: „Otvoreno priznati pogrešku, pokazati njene uzroke, proanalizirati situaciju koja ju je izazvala, pažljivo prodiskutovati sredstva za njeno otklanjanje — eto to je obeležje ozbiljnije partije, eto to je izvršenje njenih dužnosti, eto to je obučavanje i vaspitanje klase, a zatim i mase”.¹¹ (podvukao SN).

I konačno, da bi navedene i druge osobine partije bile ovaploćene u revolucionarnoj praksi, da bi se, naime, materijalizovale u idejnom, organizacionom i akcionom jedinstvu, partija se nužno organizuje na principu demokratskog centralizma.

III

Jedna od najbitnijih strana Lenjinove teorije partije jeste i način njenog organizovanja, principi i karakter unutrašnjih odnosa u njoj.

Isto onako kao što Lenjin nije gledao na ulogu i osobine partije izvan svog vremena, tj. izvan realnih društvenih odnosa, tako ni oblike organizovanja i unutrašnje odnose u njoj nije tretirao kao nepromenljive, kao nešto što bi bilo nezavisno od zadataka i načina delovanja partije. Naprotiv, i na forme organizovanja i na unutrašnje odnose u partiji gledao je samo kao na neophodan uslov, koji omogućava da efikasno ostvaruje društvenu ulogu. Lenjin, naime, nije robovao organizacionim šemama i unutrašnjim odnosima u partiji koji su bili nepodobni i prevaziđeni u životnoj praksi. Za njega su, pre svega, bitni dinamičnost i revolucionarna svrshodnost unutrašnjih odnosa, smelo prevazilaženje starih formi, pronalaženje i uspostavljanje novih odnosa, koji doprinose većoj efikasnosti partije.

Demokratski centralizam u Lenjinovom shvatanju jeste takav princip organizovanja, unutrašnjih odnosa i delovanja na osnovu koga se materijalizuju sve komponente jedinstva i koji omogućava da se partija stvaralački razvija i realizuje avangardnu ulogu. Bez tog principa ne može da postoji i da deluje kao jedinstvena organizacija, jer „jedinstvo u pitanjima programa i pitanjima taktike jeste neophodan, ali i ne još dovoljan uslov partijskog ujedinjenja, centralizacije partijskog rada. Za ovo poslednje potrebno je još i jedinstvo

¹⁰ V. I. Lenjin: Izabrana dela, knj. XIV, str. 9.

¹¹ Isto, knj. IV. str. 344.

organizacije koje je nemoguće bez oformljenog statuta, bez potčinjavanja manjine većini, bez potčinjavanja dela celini".¹²

Iako je u određenim periodima razvoja boljševičke partije davao veći naglasak jednom ili drugom elementu, Lenjin nije smatrao da je demokratski centralizam njihov mehanički zbir (dakle, demokratije i centralizma) i da ih je moguće odvojeno primenjivati, a da se pri tome ne dovede u pitanje njegov suština. Otuda je Lenjin imao konsekventne stavove: (1) demokratski centralizam ne svodi se na birokratizam, anarhizam ili, pak, na malograđanski liberalizam,¹³ (2) taj princip ni u čemu ne protivreći demokratskim odnosima, inicijativi, samostalnosti i raznovrsnosti delovanja članstva i organizacija u okviru utvrđene politike partije, već ih pretpostavlja¹⁴ i (3) partija ne može efikasno ostvarivati zadatke i ulogu ukoliko nema odgovornog ponašanja u izvršavanju stavova i odluka koji su u demokratskoj proceduri usvojeni.

Polazeći od tih stavova, Lenjin je razradio bitna načela demokratskog centralizma. To su: pravo i obaveza svih delova partije da učestvuje u kreiranju partijske politike; obaveznost svih da izvršavaju odluke; dužnost i obaveza članstva, organizacija i nižih organa da sprovodi stavove i odluke viših rukovodstava i demokratsko poreklo svih organa partije — njihova izbornost, odgovornost biračkom telu i smenjivost.

Suštinska strana demokratskog centralizma po Lenjinu izražava se u pravu i dužnosti svih delova partije da aktivno učestvuju u definisanju i oblikovanju partijske politike i određivanju puteva i metoda njenog realizovanja u društvenoj praksi. Odlučivanje u partiji nije privilegija „odabranih” i „sveznajućih” Lenjin je isticao: „Ruska socijaldemokratska partija organizovana je demokratski. To znači da sve poslove u partiji ostvaruju neposredno ili posredno svi članovi partije — ravnomerno i bez bilo kakvog izuzetka”.¹⁵

U tom kontekstu treba posmatrati i Lenjinove stavove o manjini i većini i borbi mišljenja u partiji.

Pre svega, treba podvući da „manjina” i „većina” za njega nisu bile isto što i reakcije u partiji. Tako, na primer, dok je frakcija trajan „savez istomišljenika u partiji”, dotle se manjina i većina stvaraju ad hoc prema pitanju i problemu koji se raspravlja. Naime, za razliku od frakcija, personalni sastav manjine i većine

¹² Isto, knj. IV, str. 344.

¹³ „Mi smo za demokratski centralizam. I treba jasno shvatiti koliko se mnogo demokratski centralizam razlikuje, s jedne strane, od birokratskog centralizma, a sa druge strane od anarhizma”, jer „...nema ničeg pogrešnog od brkanja demokratskog centralizma sa birokratizmom i šablonizacijom”. (V. I. Lenjin: Izabrana dela, knj. XII, str. 175—176).

¹⁴ „U stvari” — govorio je Lenjin — „demokratski centralizam niukoliko ne isključuje autonomiju, već naprotiv, pretpostavlja njenu neophodnost”, jer „...shvaćen zaista u demokratskom smislu pretpostavlja mogućnost potpunog i nesmetanog razvika ne samo lokalnih osobnosti, nego i lokalne preduzimljivosti, lokalne inicijative, raznolikost puteva, metoda i sredstava kretanja ka opštem cilju”. (V. I. Lenjin: Izabrana dela, knj. XII, str. 175).

¹⁵ V. I. Lenjin: O normama partijskog života i principima partijskog rukovođenja (izvod iz dela), izd. na ruskom, Moskva 1963, str. 177.

permanentno se menja, jer one nemaju ista mišljenja o svim pitanjima, niti, pak, unutrašnju disciplinu kao što je slučaj s frakcijama.

Postojanje takvih ad hoc grupa, koje se formiraju u toku izgrađivanja i realizovanja partijske politike, Lenjin nije smatrao nikakvim jeresom u partiji. Otuda se zalagao za veoma pažljiv odnos prema različitim mišljenjima. On je naime, polazio od realne činjenice da nije moguće, a ni poželjno, iznivelisati ljudska mišljenja. Insistiranje na tome imalo bi veliki negativan uticaj na razvoj misli u partiji, na njeno stvarno jedinstvo, a time i na ostvarivanje njene uloge u društvu.

Međutim, Lenjin je tražio saglasnost u mišljenjima o određenim problemima, jer je to uslov da se donese odluka i bitna pretpostavka za uspješno delovanje komunista. „Akcije se mogu tek onda ujedinjavati kad postoji pravo jedinstvo ubeđenja...”. To jedinstvo ubeđenja, odnosno stvarna saglasnost, ne može se postići diktatom ili autoritetom hijerarhijsko-birokratskog položaja. Saglasnost se postiže demokratskom atmosferom u partiji, međusobnom tolerancijom, poverenjem i strpljivim objašnjavanjem, pri čemu *naučna zasnovanost i potvrda u praksi* čine jedini kriterij da nečije mišljenje bude usvojeno. Da bi se to postiglo, neophodna je demokratska diskusija, slobodno iznošenje mišljenja jer „bez debata, diskusija i borbe mišljenja nikakav pokret, pa tako ni radnički, nije moguć”.

To važi ne samo za proces izgrađivanja stavova i zaključaka već i za realizovanje odluka. Iako je, naime, insistirao na obaveznosti odluka za sve članove partije, Lenjin nije smatrao celishodnim prekid svake dalje diskusije o stavovima koji su zauzeti, a naročito ne o onima koji imaju dugoročniji karakter. Ovo zbog toga što stavove i odluke treba u praksi proveravati, dopunjavati i korigovati. To je za Lenjina prirodan proces odnosa u revolucionarnoj partiji, jer ni sam društveni život nije statičan, jednoobrazan i neprotivrećan.

Drugo načelo demokratskog centralizma Lenjin je video u obaveznosti odluka za sve članove partije. Demokratski centralizam ne znači samo pravo da se iznose mišljenja i predlažu rešenja, a da se zatim malo ili nedosledno radi na realizovanju usvojenih stavova i odluka. Naprotiv, demokratski centralizam podrazumeva apsolutnu obaveznost odluka za sve članove partije, kao i njihovu odgovornost za rezultate koje postižu u njihovom ostvarivanju, jer *demokratija koja ne obavezuje, koja ne podrazumeva i stvaralačko ponašanje svakog dela organizacije prema stavovima i odlukama koji se osvajaju kroz demokratsku proceduru i nije demokratija*, već anarhija. Lenjin je s pravom insistirao na tome, jer ukoliko partija ne bi obavezivala svoje članove na odgovorno i dosledno izvršavanje odluka koje je usvojila većina, tada bi bila neefikasna, nalazila bi se u večitom diskutovanju bez mogućnosti da izgrađuje jedinstvenu politiku i da je realizuje kroz konkretne akcije. Svako drugačije shvatanje demokratije i praktično ponašanje prema odlukama za Lenjina je bilo izopačavanje i negiranje suštine demokratizma i istinske odgovornosti u partiji.

Lenjin je u zahtevu za odgovornošću u ostvarivanju odluka partije, pre svega, polazio od svesti komunista, od ubeđenja u društvenu opravdanost akcija koje preduzimaju i shvatanja da time što se bore za realizovanje ciljeva i politiku partije služe interesima oslobođenja i društvenog napretka radničke klase.¹⁶ Komunista se mora uzdići iznad ličnog komoditeta, svog uskog interesa, jer snaga ličnog primera u radu, u borbi i opštem ponašanju mnogo jače deluje nego bilo koja lepo sročena reč ili agitaciona parola. Reč komuniste — bio on rukovodilac ili obični član partije — biće prihvaćena i slušana od sredine u kojoj deluje samo onda kada ta reč odgovara na aktuelna pitanja života i ukoliko iza nje sledi akcija onog ko je propoveda. U svakom drugom slučaju te reči ostaju samo lepo sročena fraza, a „frazama se ne ruši staro i ne izgrađuje novo društvo”.

Isto tako, Lenjin je posebno insistirao na personalizaciji odgovornosti u partiji, jer je to bitan uslov da se odgovornost na reči ne pretvori u neodgovornost na delu. On je insistirao na tome da se konkretno zna koji organ, koja organizacija ili pojedinac ne radi dosledno na realizovanju partijske politike i kakve pogreške pravi u neposrednoj aktivnosti. Od takve odgovornosti ne može biti niko izuzet, bio on generalni sekretar ili „obični” član. „Mi moramo što jače decentralizovati odgovornost pred partijom svakog pojedinog člana, svakog učesnika u radu, svakog kružoka koji je u partiji. *Ova decentralizacija je neophodan uslov revolucionarne centralizacije i njen korektiv*”.¹⁷ (podvukao SN)

Izvršavanje odluka partijskih rukovodstava Lenjin je takođe isticao kao jedno od osnovnih načela demokratskog centralizma. Rukovodstva partije smatrao je kao viši oblik organizovanja i kao tela koja su sastavljena od najboljih i na delu proverenih revolucionara. Pridavao je veoma veliki značaj njihovoj ulozi u izgrađivanju i realizovanju partijske politike. Partijska rukovodstva su po Lenjinu kolektivna tela preko kojih se objedinjava i usmerava najšira inicijativa, predlozi i zahtevi baze i gde se iniciraju i sinhronizuju raznovrsne akcije organizacija i komunista. Bez odgovornosti odluka rukovodstva za sve članove partije, za sve organe i organizacije nemoguće je efikasno i jedinstveno delovanje partije. Lenjin je u tom zahtevu bio konsekventan i vrlo energičan. „Odbiti da se podvrgneš rukovođenju centra isto je što i odbiti da budeš u partiji, isto je što i razarati partiju”.¹⁸ Međutim, to ni u kom slučaju ne može da znači da je Lenjin rukovodstvo partije stavljao iznad nje same i da je smatrao da je ono može zameniti u njenoj aktivnosti i društvenoj ulozi. Naprotiv, za nju su rukovodstva i njihova

¹⁶ „Mi kažemo da je naš moral potpuno potčinjen interesima klasne borbe proletarijata. Naš moral proizilazi iz klasne borbe proletarijata. Moral to je ono što služi rušenju starog eksploatatorskog društva i ujedinjavanju svih trudbenika oko proletarijata koji stvara novo društvo komunista”. (V. I. Lenjin, isto, XIV, s. 16).

¹⁷ Isto, knj. III, str. 440.

¹⁸ Isto, knj. IV, str. 283.

aktivnost samo deo partije i njene ukupne aktivnosti u društvu. Rukovodstva su, naime, „samo kap u moru u odnosu na partijsku masu i njenu aktivnost” zato treba „da se vrhovi i mase članstva usklade tako da se vrhovi potčine članstvu”, da od članstva uče, ali i da utiču na razvoj njegove revolucionarne svesti.

U tom kontekstu Lenjin je pridavao poseban značaj i izboru, sastavu i odgovornosti rukovodećih tela i organa partije. To je, takođe, jedno od bitnih načela demokratskog centralizma, koje je razradio i čija je primena i danas veoma aktuelna i značajna.

U načelu izbornosti, odgovornosti i smenjivosti rukovodećih tela Lenjin nije gledao ispunjenje formalnih principa demokratizma. Suprotno, taj princip ima pre svega praktično-politički smisao, koji se sastoji u tome (1) da se i na taj način obezbedi kontrola i uticaj članstva i organizacija na rad i ponašanje rukovodstava i (2) da se preko izbora i zamene članova rukovodećih tela i organa obezbedi stalna cirkulacija i vertikalna pokretljivost u partiji, kojom se obezbeđuje, s jedne strane, da na rukovodeće položaje i u više organe partije dolaze najsposobniji članovi, a sa druge, da pojedinci ne shvate sebe „bogom datim” i nezamenljivim rukovodiocima.

Lenjin je insistirao na doslednoj primeni principa stvarne izbornosti svih rukovodećih tela i organa u partiji, a protiv kadrovske kombinatorike u uskim i zatvorenim grupama, koja bi se pro forma potvrđivala na izborima u partiji. On je isticao da se izbornost u partijskim organizacijama mora „primenjivati ne na rečima nego na delu, ne kao lepa ali šuplja fraza, nego kao stvarno novo načelo, koje stvarno obnavlja, proširuje i učvršćuje partijske veze”.¹⁹ (podvukao SN)

A da bi ta izbornost bila stvarna, da se ne bi sastojala samo u formalnom potvrđivanju unapred donetih rešenja, da bi, dakle, bila istinsko opredeljivanje i biranje, neophodna je najpunija javnost u odabiranju i izboru partijskih kadrova. Bez načela javnosti i široke informisanosti parola izbornosti bila bi odista „lepa, ali šuplja fraza”. Stoga Lenjin podvlači: „Bez publiciteta bilo bi smešno govoriti o demokratizmu”, jer „samo na taj način svi članovi partije mogu, poznavajući stvar do kraja, da izaberu ili ne izaberu ovog ili onog aktivistu na ovaj ili onaj položaj u partiji”.²⁰

Iako je Leninova teorija partije oformljena u vremenu i društvenim uslovima koji više nisu ponovljivi, u njoj postoje mnogi značajni stavovi, koji ne samo što važe danas nego će i ubuduće biti značajan elemenat u razvoju revolucionarnih pokreta i političkih organizacija radničke klase. Mislim da se među tim stavovima, posebno ističu:

a) Revolucionarna partija je živ organizam, koji i svoju unutrašnju strukturu, a i delatnost u društvu mora da razvija u skladu s društvenim uslovima u kojima deluje i zadacima koje treba da ostvaruje. Svako robovanje preživelim dogmama, formama i apstra-

¹⁹ Isto, knj. V, str. 194.

²⁰ Isto, knj. III, str. 341.

hovanje od društvene stvarnosti umanjuje i dovodi u pitanje ostvarivanje društvene funkcije partije.

b) Avangardnu ulogu partija će ostvarivati samo ukoliko je njena delatnost izraz i spoj revolucionarne teorije i prakse.

c) Jednom stečena avangardna uloga ne ostaje trajna svojina partije ukoliko se ne potvrđuje na delu i u svakom periodu društvenog razvoja.

d) Kritički odnos prema svojoj delatnosti, zrelost i odgovornost u analizi i oceni sopstvenih postupaka i upornost u otklanjanju grešaka — moraju biti stalna odlika revolucionarne partije. Samo takva ona može vaspitno i mobilizatorski da deluje u klasi, jer samozadovoljstvo, nesamokritičnost i birokratska uobraženost kidaju revolucionarne spona sa klasom kojoj pripada.

e) Veza s klasom i sa radnim masama, potčinjavanje svojih interesa interesima klase čine bitnu pretpostavku ostvarivanja revolucionarne uloge partije, jer „revolucionarna avangarda samo tada ispunjava zadatke avangarde kada ume da se ne odvaja od mase”.

f) I konačno, da bi komunisti bili na čelu i u prvim redovima revolucionarne borbe radničke klase i da bi njihova organizacija predstavljala revolucionarnu integraciju, revolucionarni spoj između njihovih ciljeva i društvene delatnosti — partija se mora organizovati na principu demokratskog centralizma.

U razvoju, unutrašnjim odnosima i društvenoj akciji Savez komunista Jugoslavije polazio je i polazi od ovih i drugih stavova Lenjina i time obezbeđivao ne samo ostvarivanje svoje uloge u našem društvu već i doprinio tome da se bitne postavke Lenjinove teorije partije afirmišu i da u novim uslovima budu znatan činilac razvoja i borbe savremenih revolucionarnih snaga.

Potpukovnik
Simo S. NENEZIĆ